

A Biblia nyelvezete

dr. Szalai András, MEKDSZ **Grund** 2024

Tartalom

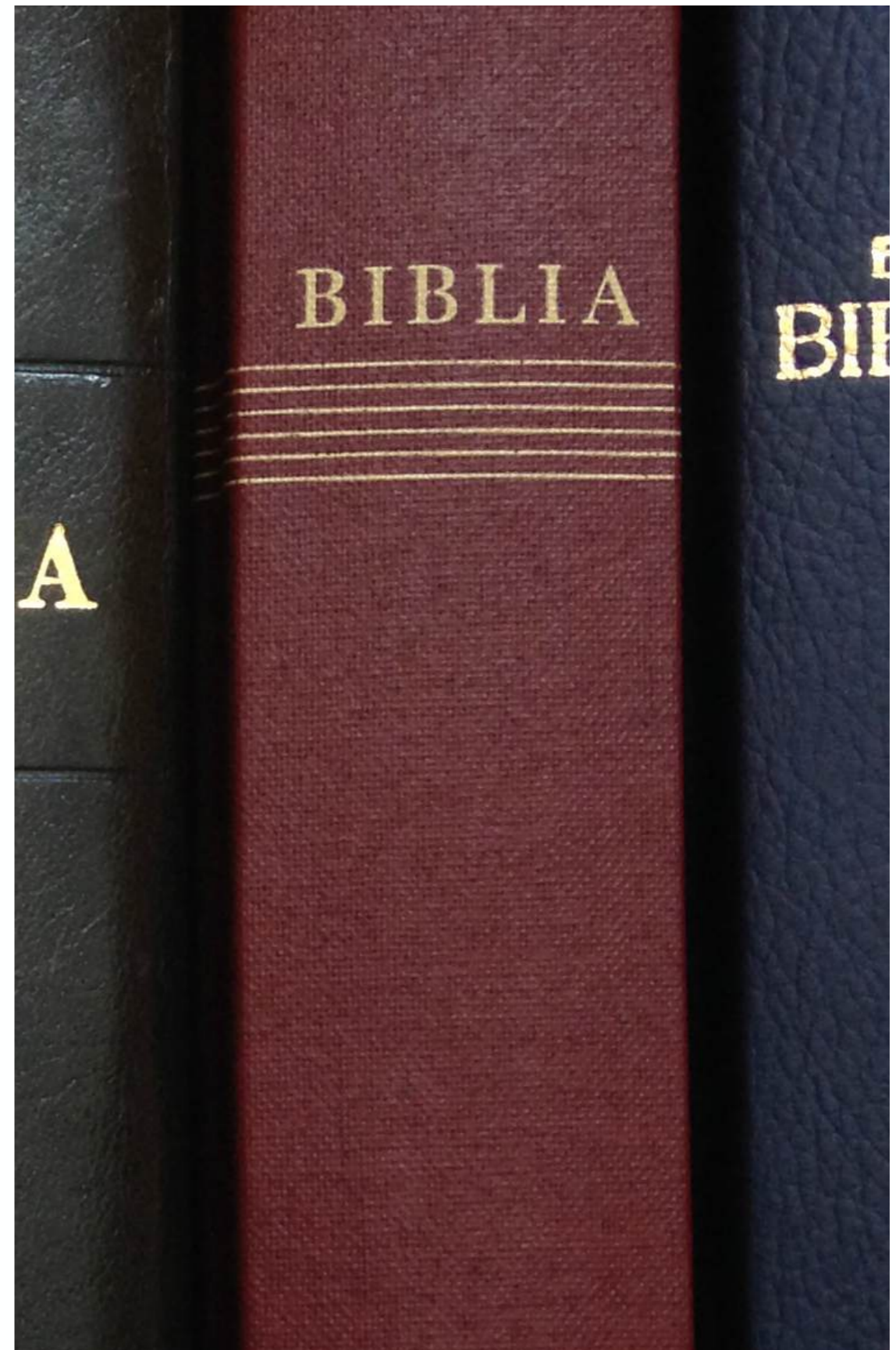
A fordítás története

Régies kifejezések

Idegen kifejezések

Felekezeti szleng

Nyelvészeti babonák

A fordítás története

A bibliafordítás korszakai
A magyar fordítások

a fordítás korszakai

I.e. 5. sz. – i.sz. 5. sz.

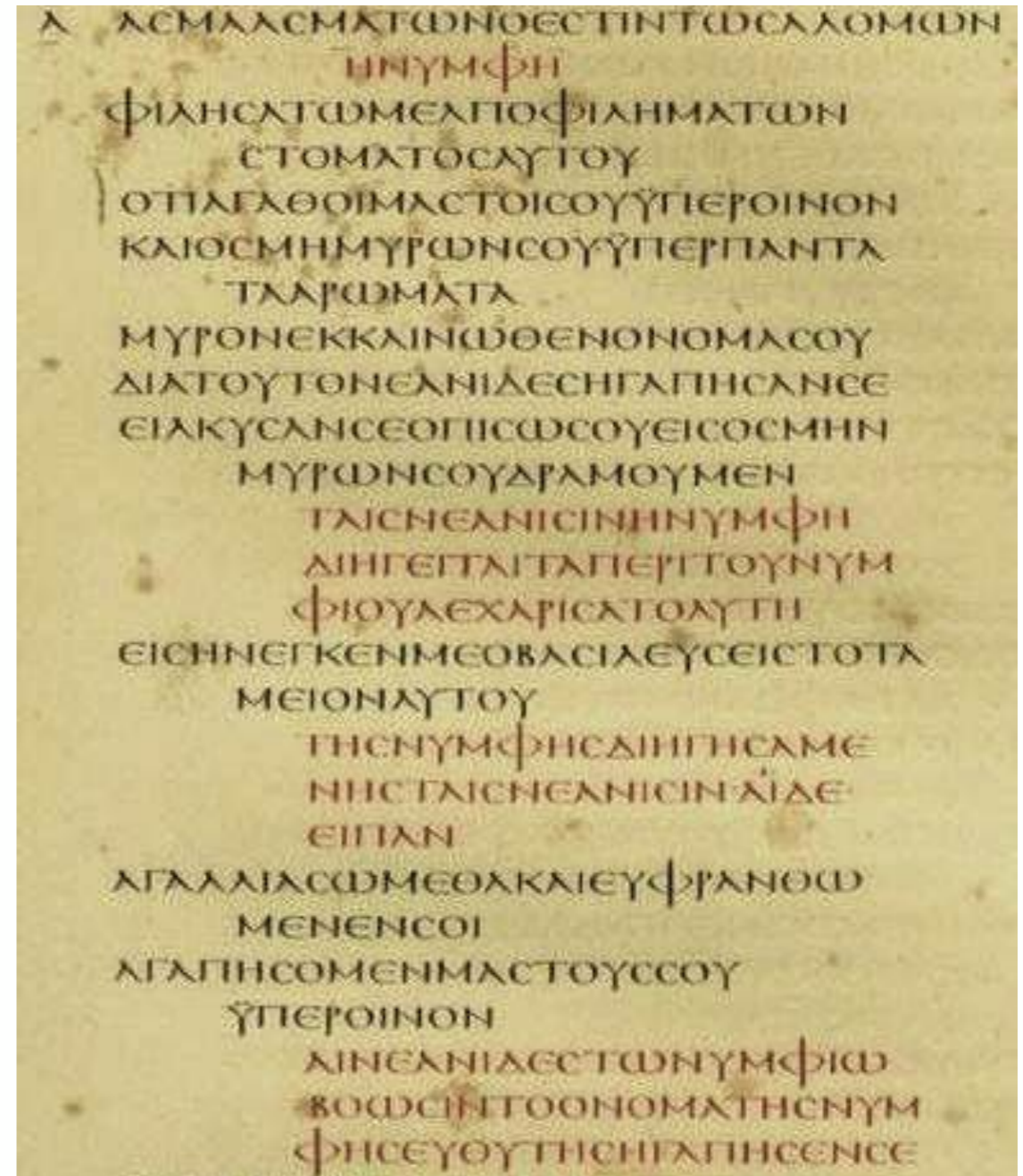
- arámi *Targumok* (Tg)
- görög *Septuaginta* (LXX)
- szír *Pesitta*, kopt, etióp, örmény stb.
- latin *Vulgata* (Vg) (Szt. Jeromos)

a fordítás korszakai

I.e. 5. sz. – i.sz. 5. sz.

- arámi *Targumok* (Tg)
- görög *Septuaginta* (LXX)
- szír *Pesitta*, kopt, etióp, örmény stb.
- latin *Vulgata* (Vg) (Szt. Jeromos)

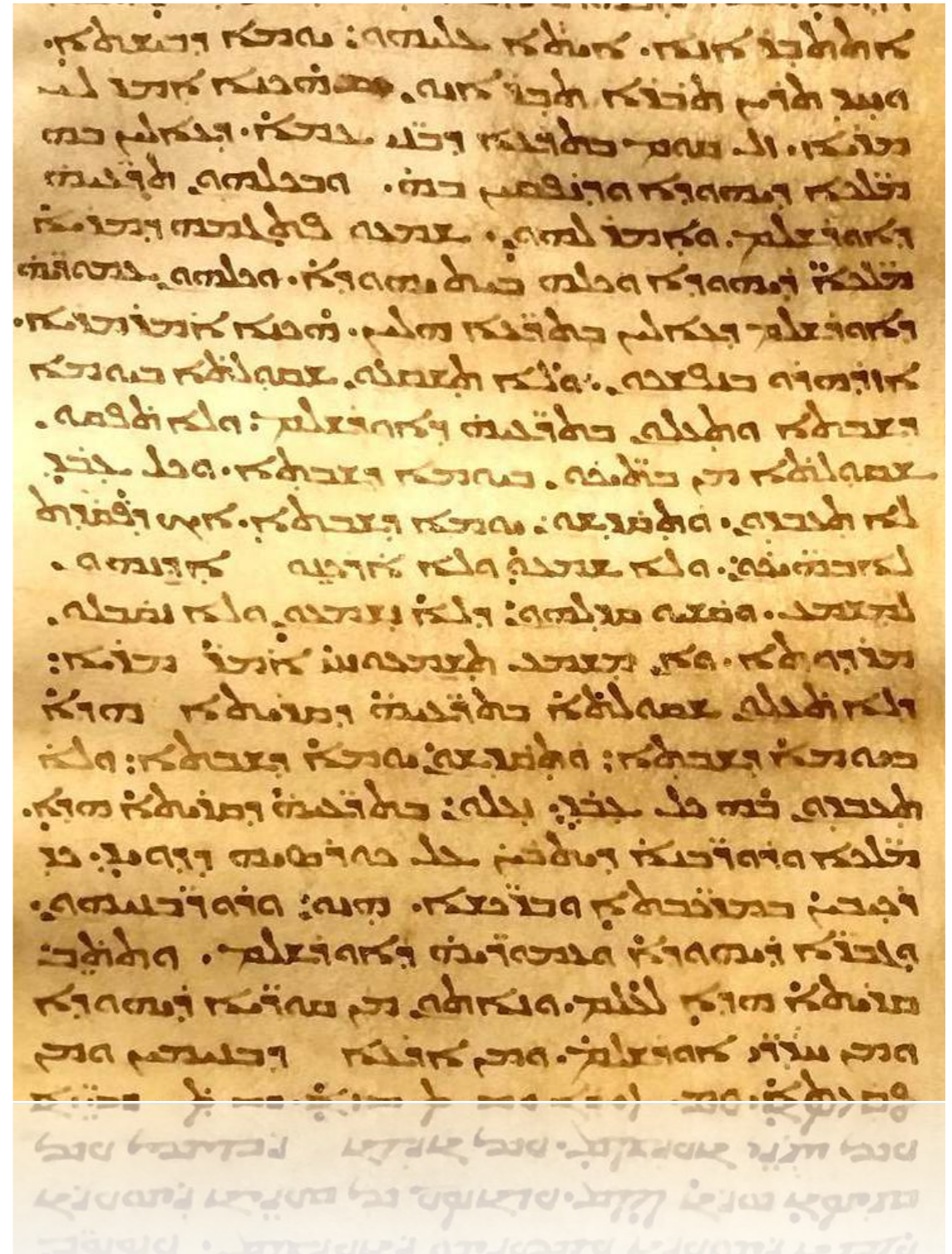

ΦΗΣΕΛΟΛΗΝΗΥΝΗΣΕΙΣΕ
ΒΟΩΣΗΠΤΟΟΝΟΜΟΥΤΗΣΙΛΗ
ΥΝΙΕΥΝΙΒΕΣΤΩΜΙΛΗΦΙΩ

a fordítás korszakai

I.e. 5. sz. – i.sz. 5. sz.

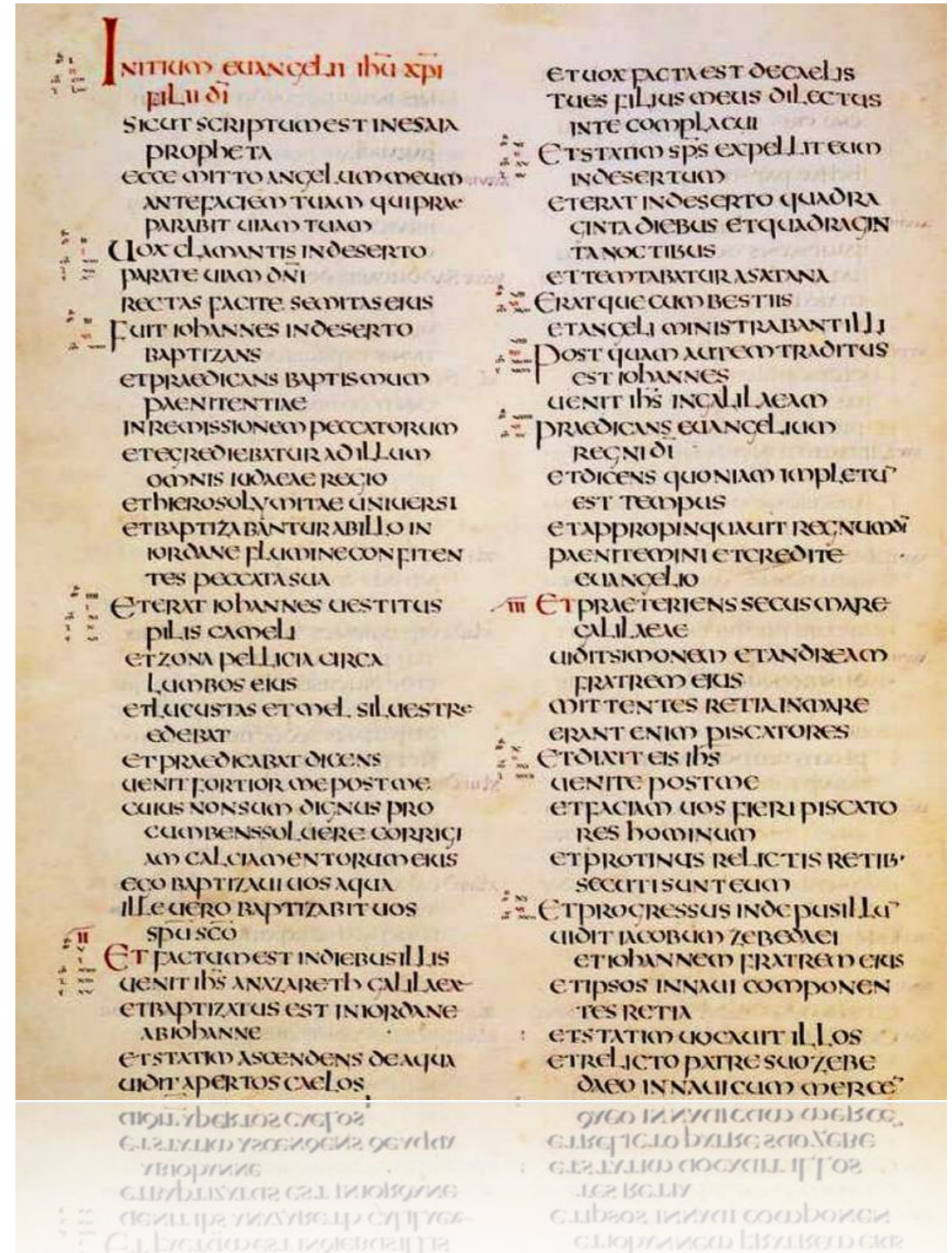
- arámi *Targumok* (Tg)
- görög *Septuaginta* (LXX)
- szír *Pesitta*, kopt, etióp, örmény stb.
- latin *Vulgata* (Vg) (Szt. Jeromos)

a fordítás korszakai

I.e. 5. sz. – i.sz. 5. sz.

- arámi *Targumok* (Tg)
- görög *Septuaginta* (LXX)
- szír *Pesitta*, kopt, etióp, örmény stb.
- latin *Vulgata* (Vg) (Szt. Jeromos)

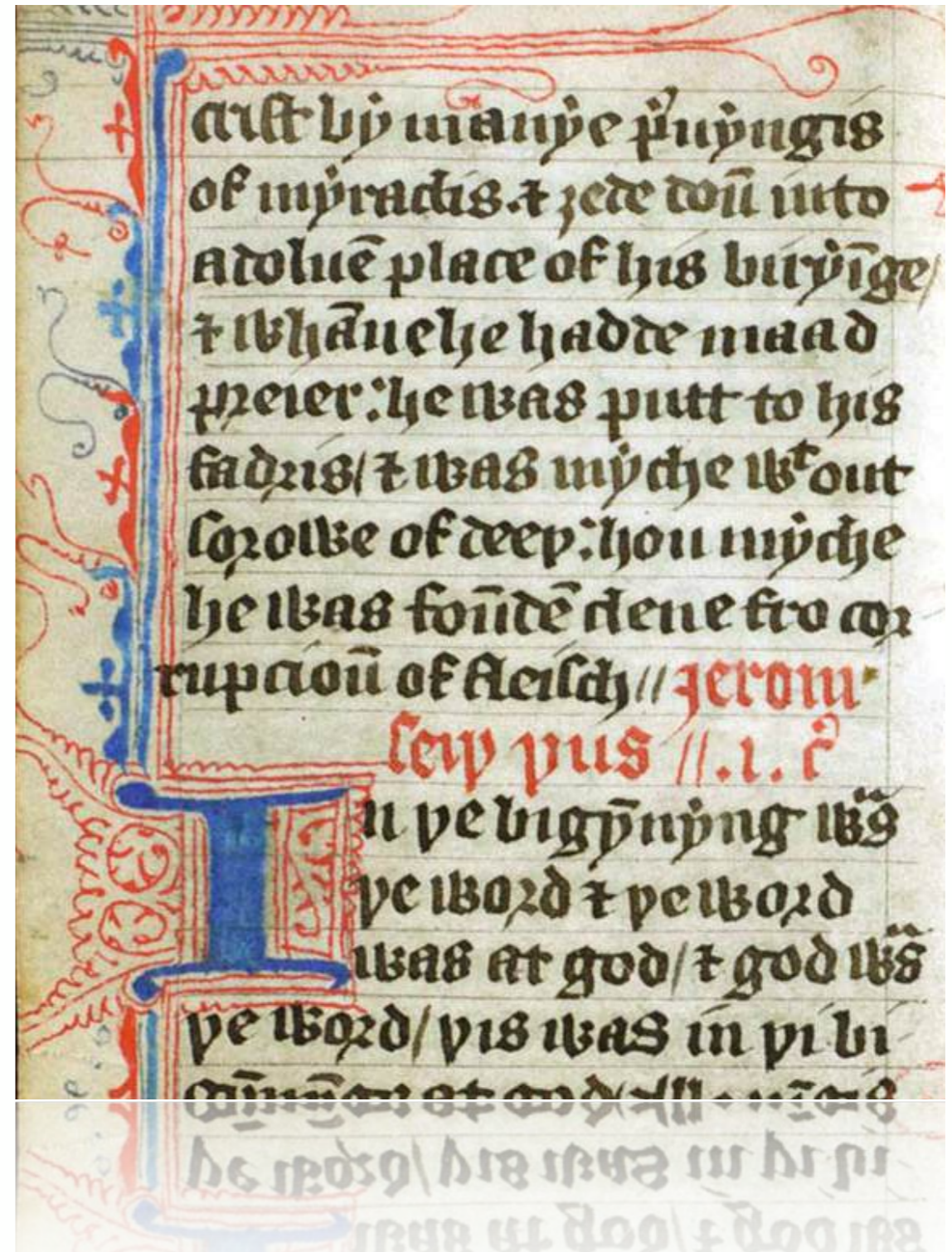

a fordítás korszakai

6-15. sz. Vg-revíziók és népnyelvi Vg-fordítások (Wycliffe, huszita stb.)

16-19. sz. eredetiből köznyelvi (Luther, Tyndale, KJV, Károli stb.); misszió, bibliatársulatok

20. sz. fordítástudomány, misszió

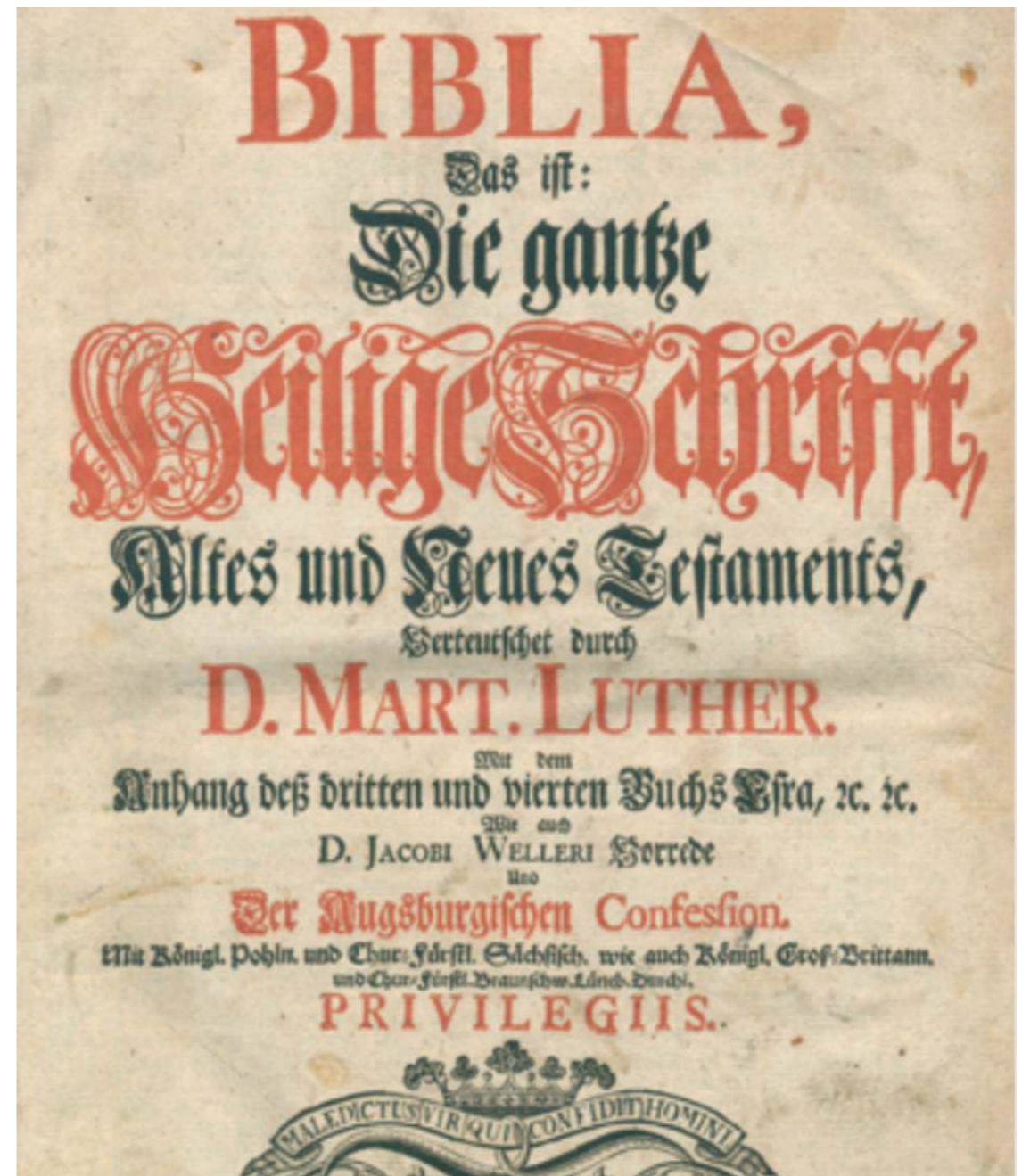

a fordítás korszakai

6-15. sz. Vg-revíziók és népnyelvi Vg-fordítások (Wycliffe, huszita stb.)

16-19. sz. eredetiből köznyelvi (Luther, Tyndale, KJV, Károli stb.); misszió, bibliatársulatok

20. sz. fordítástudomány, misszió

a magyar fordítások

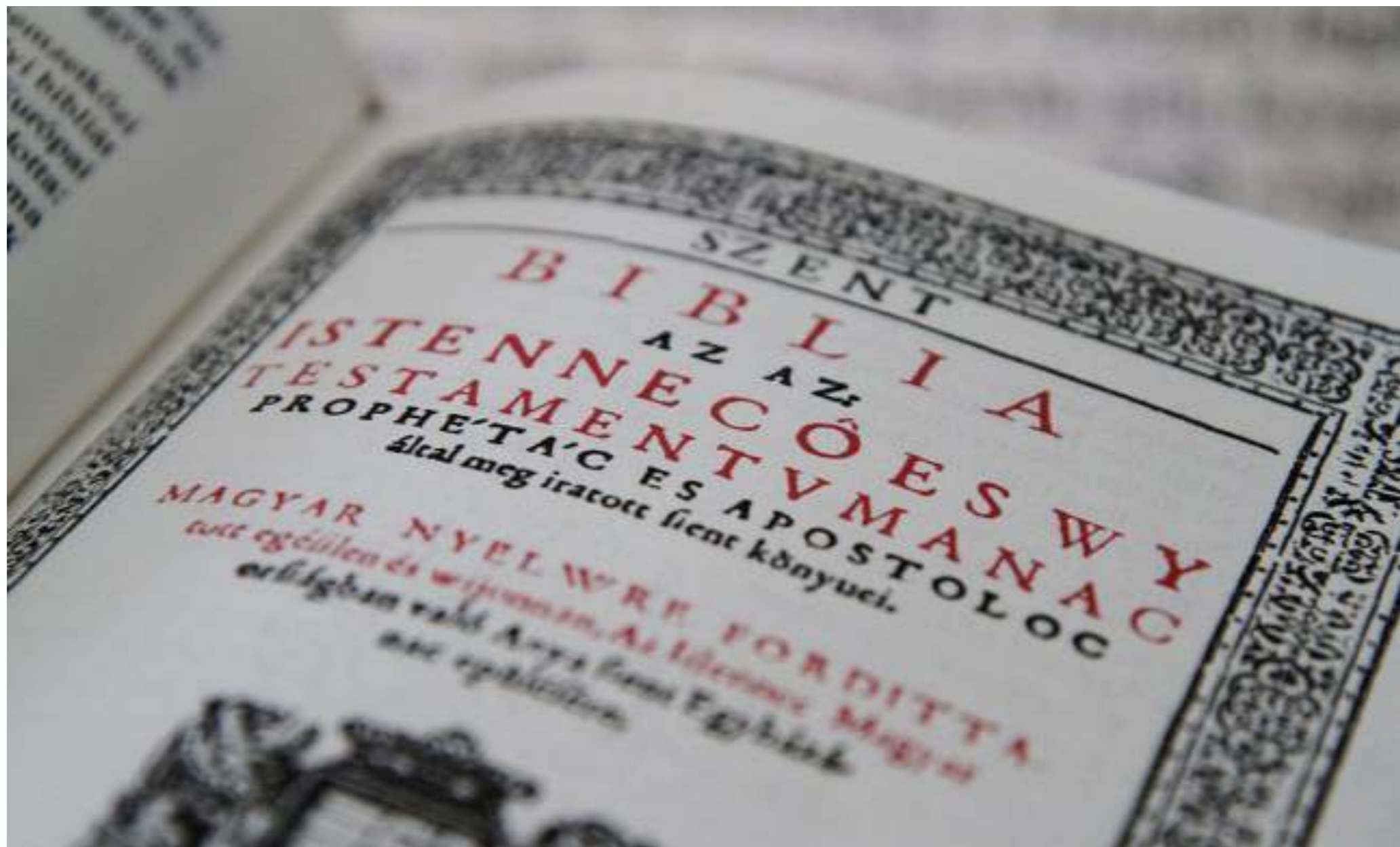
15. sz. Huszita Biblia

1541 Sylvester János,
első teljes Úsz.

1590 Károli Gáspár,
első teljes Biblia; sok
revízió (protestáns, de
deuterokanonikus is)

1626 Káldi György
(katolikus, de kktg)

Régies kifejezések

Görög szöveg – régi magyar fordítás – mai magyar

változó nyelv

Bibliai nyelvalkotás

Ha nem volt pontos célnyelvi megfelelő:

- héber, görög, latin stb. kifejezés, név átvétele (pl. angyal)
- új magyar kifejezés alkotása (pl. húsvét)

Változó szókincs,
nyelvtan és helyesírás

- a századok során a bibliai szövegen is történtek ortográfiai változások
- minden élő nyelvi fordítás 20-évente revízióra szorul

nem változó nyelvezet

A kialakult bibliai /
egyházi nyelvezetet
nehéz megváltoztatni:

- a formák közösség-
őrző funkciója
- minél régebbi és
nagyobb felekezet
- liturgia, ének, arany-
mondás, teológia...

A sajátos „bibliás” /
„kánaáni” / felekezeti
nyelvezet veszélye:

- csak mi használjuk
- más nem is érti
- már mi sem értjük /
mi is félreértjük.

a ragaszkodás okai

Nem nyelvészeti,
inkább lélektani okok

- megszokás: anya-
tejjel, biztonságérzet
- összekapcsolódás
isten-élményekkel
- felekezeti identitás
(mi ezt olvassuk)

- liturgikus identitás
(mi így imádkozunk)

A költői, emelkedett
nyelvezet esztétikai
élménye

- az „ihletettség” jele
- a „lelki tekintély”
alapja

„**atya**” [*áv / patér; abbá! / pater!*] apa / apa! (nem „apuci”)

„**egyszülött** (fiú)”
[*monogenész*] egyetlen (gyermek); a maga nemében egyetlen / egyedülálló (*unique*) (Jn 1:18)

„**ige**” [*logosz*] szó, üzenet, tanítás (Jn 1 ~ Tg arám *memra*)

„**felebarát**” {fele ~társ}
[*réa* = honfitárs / hittestvér (a többi zsidó); *to plészion* = közelálló, szomszéd; testvér (Róm 15:2) vö. Lk 15 nem „mindenki”, de bárki azzá válhat, akiben meglátod az embert(ársat)

„**üdvözít(ő)**” [*szózó*]
megment / megmene-
kül; [*szótér*] megmentő

„**megvált** [(*ex*)*agora-*
zó] megvásárol (2Pt
2:1); [*lütroó*] kivált (Tit
2:14), [*lüttron*] váltság-
díj (Mk 10:45)

„**megszabadít**” [*eleü-*
theroó] felszabadít
(rabszolgaságból) (Jn
8:36)

„**megtér**” [*episztréfó*]
visszafordul (pl. útról);
[*metanoeó*] átgondol,
újragondol (pl. utat)

„**megigazít**” [*dikaio-*
mai] igaznak tart, igaz-
zá tesz/lesz, igazol

„**megszentel**” [*hagia-*
zó] elkülönít (Istennek)

„**megcsalja magát**”
(becsapja magát)

„**kísért**” [*peirazó*]
bűnre csábít / próbára
tesz (tesztel)

„**kárhozat**” [*apóleia*]
pusztulás (Mt 7:13 Fil
1:28 2Pt 2:3); „kárho-
zat fia” (a Pusztító),
„kárhozatba visz”
[*apollümi*] = elpusztít

„kárhozatra ítéel” [*kata-
krinó*] elítél (Róm 8:3)

„**mennyek**” [*sámajim;
uranoi*] – egek ~ az Ég
= Isten; harmadik ég

„**mennyek országa**”
(Mt) = az Egek / az Ég
királysága;

ue. „**Isten országa**”
(Lk)

„**kegyesség**” [*euszebeia*] – istentisztelet, vallásosság (~ lelkiesség)

„**paráznaság**” [*porneia*] prostitúció (Mt 5:32 1Kor 7:2) [*moikheia*] házasságtörés (Mt 5:27 Róm 2:22)

„**kijelenti magát**” [*emfanizó*] láthatóvá tenni magát (Jn 14:21)

„**kijelentést kap**” [*khrématizó*] figyelmeztetni (Mt 2:22 Róm 11:4 Zsid 11:7); [*apokalüptó*] leleplezni (1Pt 1:12)

„**jelenés**” [*apokalüpszisz*] leleplezés

„**egyház**” (szent ház,
az épület; ma: szerve-
zet) [*ekklészia*] gyűlés

„**felekezet**” (felekezni
= társulni ~ társulás)
[*haireszisz*] irányzat /
eretnekség [ui. *haireó*
= válogat)

„**sarokkő**” / „**szegletkő**”
[*kefalé góniasz*] záró-
kő, csúcskő (a meny-
nyezeten)

Idegen kifejezések

Héber-arámi eredeti – görög fordítás
Hebraizmusok, arameizmusok, grécizmusok magyarul

Idegen kifejezések

Héber-arámi eredeti – görög fordítás
Hebraizmusok, arameizmusok, grécizmusok magyarul

átvett szavak (+ nevek)

Héber ámen, farizeus, gyehenna, hallelúja, hozsánna, kérub, messiás, páska, rabbi, sátán, szeráf

Latin pásztor, pogány, templom

Szláv keresztel, pokol, szent, hála

Görög angyal, apostol, apokalipszis, démon, diakónus, eklézsia, eretnek, eucharisztia, evangélium, krisztus, keresztény, presbiter, püspök, zsinagóga
? ördög

Hebraizmusok

„**név**” [*ha-sém*] (ő maga, a személye, aki ő) – vezet nevéért, nincs más név, magasztaljuk neved...

„...**fia**” [*ben / bar...*] – engedetlenség, harag, kárhozat, halál...fia; emberfia, Isten fia, istenfiak

„**test**” [*bászár; szarx*] fizikai test; az ember önmagában (Gal 5:19); [*szóma*] ön maga, egész lénye (Róm 12:1)

„**test szerint**” – vér szerint (származás); „**ismerni test szerint**” emberi mércével ítélni (2Kor 5:16)

„**szív**” [*lév ~ kardia*]
gondolkodás szerve,
érzések központja
(agy? „fej vs. szív”?)

„kemény szívű” =
konok; „szívhez szól”
= kedvesen beszél;
„betölti a szívét” = rá-
veszi (ApCsel 5:3)

„**vesék**” [*klájót ~ szün-
eidészis*] lelkiismeret,
érzések

„**jár**” [*hálak ~ peripa-
teó*] vmi szerint él,
viselkedik [izraelita
Halacha = „járás” ~
életmód]

„**nem lát életet/halált**”
(nem tapasztalja meg)
Jn 3:36 8:51 (~~soha~~
örökre; vö. Zsolt 89:49)

„**élő víz**” – forrásvíz,
folyóvíz (Jn 4:10)

birtokos szerk. (A/T)
„Isten szeretete” (övé
irántunk / miénk iránta)
„a bölcsesség igéje”
(ti. bölcs szó); „az élet
kenyere” (ti. éltető
kenyér) – jelzős szerk.

többes birtokos (felső
fok: leg-)
„Énekek éneke”
„szentek szentje”
„királyok királya”

többes szám (elvont
főnév képző)
[*sámajim ~ uranoi*]
egek ~ az Ég = Isten
(Isten királysága ~
Egek / Ég királysága)

„a harmadik égig”
(2Kor 12:2); első ég:
madarak, második:
angyalok, harmadik:
az Úr jelenléte

Görög kifejezés mód

H *Jésúa* ~ G *Iészusz*
(„Jézus”) stb.

Mt 5:3 [*ptókhoi tó pne-
umati*] „~~lelki szegé-
nyek~~” / „~~a Lélek koldu-
sai~~” „lelki téren” (**dat**
loc)

Ef 4:23 „~~lelketekben és
elmétekben~~” „elmétek-
ben lelki téren / dol-
gokban” megújulva

Ef 5:18 tölt, telik [*plé-
roó*] amivel **gen**; *en*
pneumati = „~~Lélekkel~~”;
(a borban pusztulás,
a Lélekben teljesség)

1Kor 12:13 belemerít
[*baptizó*] amibe **dat**;
eisz hen szóma = „~~egy
testbe~~” „egy testté”
(megkeresztelve mind
egy testté lettünk)

Atya, Fiú, Szentlélek **vs.** Jézus nevében?

- *eisz to onoma* = nevére, számlájára, megbízásából (Mt 28)
- *en tó onomati* = rá hivatkozva, rá való tekintettel (ApCsel)
- *epi tó onomati* = miatta (ApCsel 2:38)

Az egyház a Háromság *megbízásából* megkereszteli a hitre jutót.

A hitre jutó Jézusra *hivatkozva / miatta* keresztesedik meg.

Nincs ellentmondás (vö. *Jesus Only*).

„**Ámen!**” [*ámén*], „Igaz!
Úgy legyen!”; záró
formula mindig más
szavai, imája után;
csak Jézusnál kezdő
formula: vsz. mert az
Atyát hallgatva tanít:
[*Amén, amén, legó
szoi...*] (~~Bizony, bizony~~
„Ámen, ámen! Mon-
dom neked...)

„Istent is **tegezzük...**”
– Nem létezett külön
magázás / tegezés.

„**Áldd meg, amit** adtál
nékünk...”
– Nem az ételt áldatjuk
meg Istennel, hanem
Istent áldjuk, neki
adunk hálát az ételért.

protestáns / katolikus

Saját bibliakiadások és teológiai nyelvezet

Károli (1590 óta)
revíziók... ÚF, RÚF

Káldi (1625 óta)
KNV; SzIT, B-D, STL

- Jésajáhú ~ Izajás ~ Ézsaiás

- Szent Lélek ~ Szentlélek stb.
- tatik/tetik ~ T/3
- keresztyén ~ keresz-tény, ihletett ~ sugal-mazott, kijelentés ~ kinyilatkoztatás; úrvacsora ~ eucha-ristia...

kisegyházi

Fordítás / felekezet

pre1908 Károli (KHN)

Károli rev (KSZE HGy)

Csia (KTGy MRE)

Vida (MBE)

SZPA (HGy)

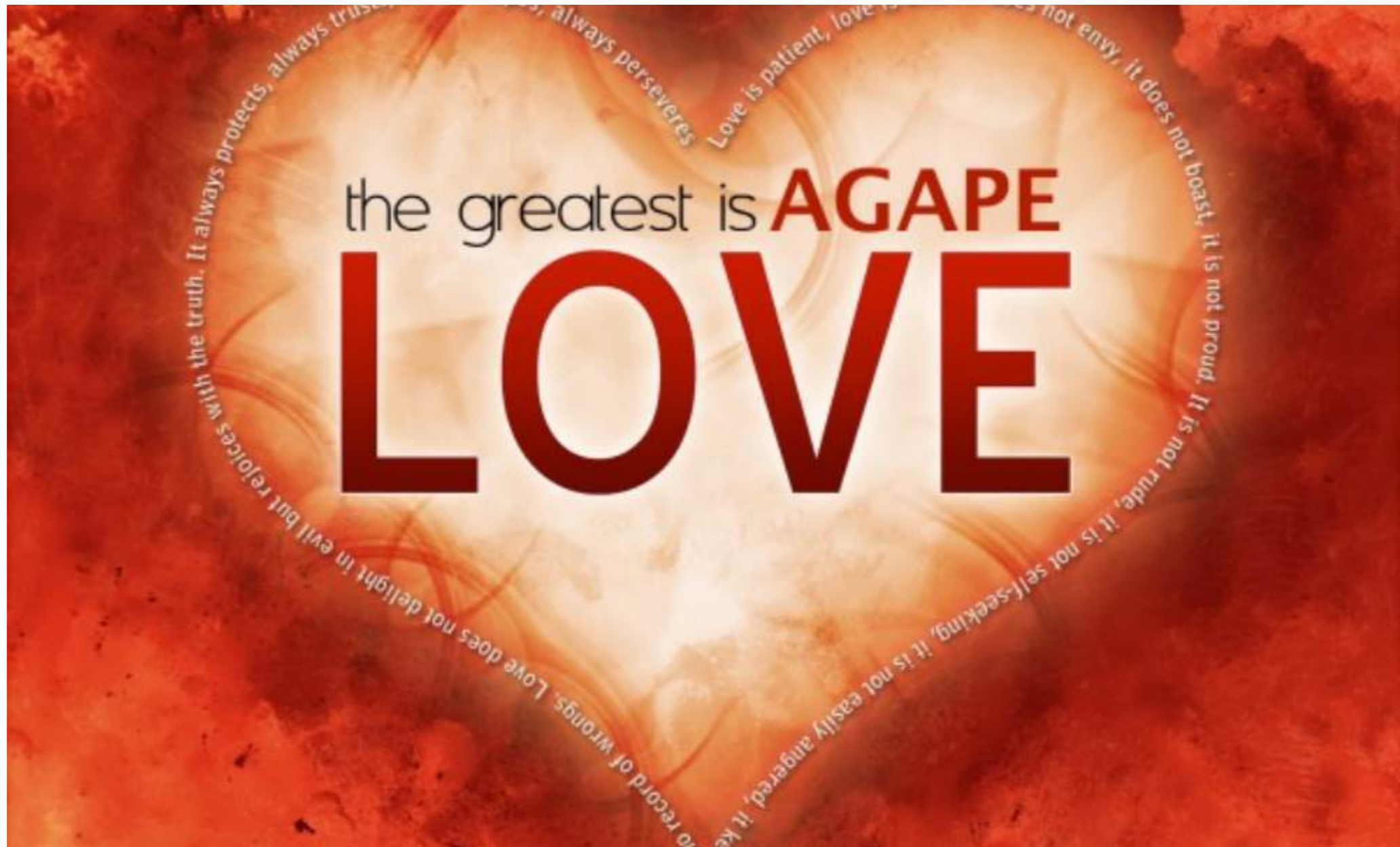
EFO – több egyház

Sajátság

Szentlélek vs. Szent
Szellem [*pneuma*]

keresztelés vs.
bemerítés, Bemerítő
János [*baptizó*]

örökké / világ / korszak
[*aión*]

Nyelvészeti babonák

Hiedelmek „az eredeti” szavak bűvöletében

szó és jelentés zavara

„Helyesebben...”

- *eklészia* - *ek kaleó*
„kihívott gyülekezet”
- *agapé* = isteni szeretet
- *agapaó* vs. *fileó*
- *logosz* vs. *rhéma*

Nos, nem. Ugyanis...

- már Athénban is (nép)gyűlés
- 2Sám 13:15 LXX
2Tim 4:10
- Jn 3:35~5:20 átf.
- Mt 4:4~5Móz 8:3 átf.

szó és jelentés zavara

- „test-lélek-szellem”
trichotómia

H *bászár* ~ G *szarx*,
szóma

H *rúach*, *nefes*, *nő-
sámá* ~ G *pneuma*,
pszükhé

- jelentés átfedések

1Thessz 5:23 [*pneu-
ma*, *pszükhé*, *szóma*]

LLANFAIRPWLLGWYNGYLLGOGERYCHWYRNDROBWLLLLANTYSILIOGOGOGUCH
Llan-vire-pool-guin-gill-go-ger-u-queern-drob-ool-llandus-illo-gogo-goch

Way Out ←

Holyhead ↑

